



Michał Głuszkowski   
Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń  
micglu@umk.pl

Aleksandra Miaskowska   
Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń  
miask.alek@gmail.com

Magdalena Grupa-Dolińska   
Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń  
mgdolinska@umk.pl

## W STRONĘ FRAZEOLOGII PERCEPCYJNEJ. BADANIE ZNAJOMOŚCI I OCENY POPRAWNOŚCI FRAZEOLIZMÓW U STUDENTÓW KIERUNKÓW SPOŁECZNO-HUMANISTYCZNYCH – UWAGI WSTĘPNE<sup>1</sup>

**Słowa kluczowe:** frazeologia, lingwistyka percepcyjna, socjolingwistyka, pragmatyka, badania ankietowe, studenci

**Keywords:** phraseology, perceptual linguistics, sociolinguistics, pragmatics, survey, students

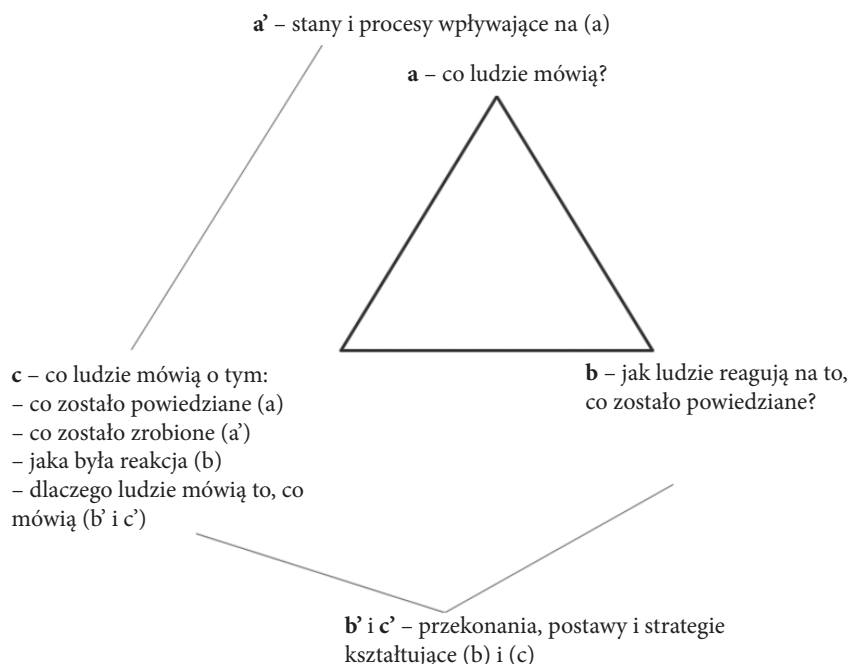
### Wstęp

Użyty w tytule termin *frazeologia percepcyjna* nawiązuje do nurtu badań lingwistyki percepcyjnej, której przedmiot, zgodnie z nazwą, stanowi przede wszystkim postrzeganie zachowań i komunikatów językowych przez społeczność językową, a także jej opinie na ich temat (por. Hoenigswald 1966: 20–25; Preston 1999: xxiv). Starając się zdefiniować relacje językoznawstwa ogólnego i percepcyjnego, Dennis Preston przedstawił trzy podstawowe, choć niejedyne, wymiary badań nad językiem w postaci schematu na planie trójkąta:

---

<sup>1</sup> Wkład współautorów jest następujący: Michał Głuszkowski – 42%, Magdalena Grupa-Dolińska – 38%, Aleksandra Miaskowska – 20%.

Schemat 1. Rodzaje danych językowych i możliwości ich analizy



Źródło: Preston 1999: xxiii.

Tradycyjnie lingwistyka skupia się na podstawowych danych językowych, czyli wypowiedziach i powstałych na ich podstawie korpusach tekstów (a). Sfera społeczno-kulturowych i psychicznych źródeł zachowań językowych (a') oraz reakcji na nie (b) wraz z ich historycznymi i psychospołecznymi uwarunkowaniami (b') są domeną innych dyscyplin, badających język z perspektywy socjologicznej, antropologicznej, etnograficznej, psychologicznej oraz interdyscyplinarnych działów językoznawstwa: socjo- i psycholingwistyki (Preston 1999: xxiv). Obszar (c), a więc opinii i przekonań społecznych na temat pozostałych elementów schematu (łącznie z c'), dotyczy nie-naukowej, czyli ludowej lub potocznej wiedzy o języku i jako taki często znajduje się na marginesie zainteresowań głównych nurtów lingwistyki. Tymczasem sfera ta ma duży wpływ nie tylko na zachowania językowe, ale również na kształtowanie norm, ponieważ w jej ramach formują się postawy i wyrażane są sądy wartościujące (por. Jackendoff 2003: 3–5). Preston wywodzi historię badań językoznawstwa ludowego (*folk linguistics*) od monografii Friedricha Pollego z 1889 r. *Wie denkt das Volk über die Sprache?* i uzasadnia ich kontynuację potrzebą weryfikacji wiedzy niespecjalistycznej i zestawienia jej z naukową (Preston 1999: xxiv–xxv). Ponadto należy zauważyć, że zachowania językowe są również zachowaniami społecznymi

i jako takie wynikają z postaw i wartości, którymi kierują się użytkownicy języka. Postawy i wartości są z kolei przyswajane w interakcjach społecznych z otoczeniem, w których istotną rolę odgrywa proces edukacji.

Spśród dyscyplin badających różne odnogi metajęzykoznawstwa ludowego najbardziej rozwinięta jest dialektologia percepcyjna<sup>2</sup>, do której celów należy m.in. znalezienie odpowiedzi na pytania o to, jak i na podstawie jakich kryteriów użytkownicy danego języka rozpoznają jego warianty regionalne (np. Boughton 2006; Bucholtz i in. 2007). Na materiale języka polskiego powstało zaledwie kilka prac – artykuły z zakresu lingwistyki percepcyjnej Pauliny Bounds (2010, 2015) i Kamila Stachowskiego (2017, 2018) oraz poświęcona etymologii ludowej monografia Piotra Sobotki (2015).

Celem naszego projektu, zaplanowanego na kilka etapów<sup>3</sup>, jest analiza funkcjonowania frazeologii jako szczególnej warstwy języka w świadomości rodzimych użytkowników polszczyzny. Badania nad mechanizmami przyswajania, przetwarzania i stosowania frazeologii w komunikacji wykazują, że proces ten jest dość skomplikowany i przebiega wieloetapowo: możliwość rozumienia sensu frazeologii pojawia się już we wczesnych fazach rozwoju mowy dziecka – w wieku przedszkolnym (4–6 lat), jednak zdolność do jej swobodnego reprodukowania wraz z pełnym ładunkiem symboliczno-stylistycznym w aktach mowy osiągnięta jest dopiero w wieku nastoletnim (12–15 lat)<sup>4</sup> (Sułkowska 2015: 59). Ten przybliżony okres przypada właśnie na czas, kiedy – zgodnie z podstawą programową języka polskiego –

- 
- 2 Zaliczana do popularnego w światowej socjolingwistyce nurtu językoznawstwa wariacjonistycznego (*variationist linguistics*).
  - 3 Kolejne fazy projektu, przewidziane do realizacji w 2022 r., zakładają poszerzenie próby badawczej o studentów innych kierunków z zachowaniem kryteriów reprezentatywności, przeprowadzenie wywiadów indywidualnych i fokusowych, a w kolejnych latach – uwzględnienie innych grup społecznych.
  - 4 Monika Sułkowska, powołując się na badania Donny Nemeth Lodge i Edwina A. Leacha (1975), Marilyn Nippold (1988) oraz Annelies Buhofer (1980), zauważa: „Przyswajanie jednostek frazeologicznych, a zwłaszcza posługiwanie się nimi na poziomie produkcji językowej, wymaga jednak od użytkownika zdolności abstrakcyjnego posługiwania się symbolami oraz sporej wiedzy pragmatycznej koniecznej do używania wyrażeń ambiwalentnych [...]. Badania, których autorami są D.N. Lodge i E.A. Leach (1975) oraz M.A. Nippold (1988), pokazują [...], iż rozumienie związków frazeologicznych rozpoczyna się już w wieku przedszkolnym i rozwija się w kolejnych okresach życia. Podobne wnioski wysuwa także A. Buhofer (1980). W latach 80. XX w. na uniwersytecie w Zürichu grupa naukowców przeprowadziła eksperymenty z udziałem dzieci i młodzieży w wieku od 2 do 15 lat, które podważyły hipotezę o późnym przyswajaniu związków frazeologicznych. Hipoteza ta została wysunięta, biorąc pod uwagę fakt, że frazeologizmy wymagają odniesienia do złożonych strategii myślenia i rozumowania. A. Buhofer (ibid.) pokazuje jednak, że przyswajanie struktur frazeologicznych rozpoczyna się bardzo wcześnie w rozwoju językowym dziecka. Ich rozpoznawanie w sytuacjach komunikacyjnych i mimowolne uczenie następuje już we wczesnych fazach rozwoju dziecka, a więc w wieku od 4 do 6 lat. Oczywiście świadome używanie struktur frazeologicznych wraz z pełnym odniesieniem się do ich przekazu symbolicznego lub metaforycznego wymaga od użytkownika wykorzystania złożonych, abstrakcyjnych operacji

w procesie edukacji kładzie się większy nacisk na naukę frazeologii<sup>5</sup> (zob. Synowiec 2009: 130; ORE 2018a, b). Wyniki badań (Synowiec 2009; Sułkowska 2015), wywiady z nauczycielami polonistami pracującymi w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych, a także powszechność użycia niepoprawnych form frazeologizmów nawet przez wykształconych Polaków (zob. m.in. Szerszunowicz, Frąckiewicz, Awramiuk 2017: 48) stanowiły dla nas podstawę do założenia, że poprawne opanowanie frazeologii wymaga zaawansowanej znajomości języka polskiego.

Celem badania jest analiza znajomości tego zasobu językowego (w tym oceny poprawności wybranych jednostek przez respondentów) i umiejętności jej czynnego wykorzystania w wypowiedziach przez przedstawicieli różnych grup społecznych. W niniejszym artykule prezentujemy najważniejsze założenia teoretyczne, hipotezy badawcze oraz rezultaty pierwszego etapu projektu zrealizowanego wśród studentów kierunków humanistycznych i społecznych (zob. poniżej *Metodyka i próba badawcza*). Na podstawie ich dotychczasowego wykształcenia, które wiązało się ze zdaniem egzaminu maturalnego z języka polskiego, oraz profilu studiowanych kierunków, wymagających prac pisemnych i lektury licznych tekstów o dużej objętości, możemy założyć, że jest to grupa posługująca się językiem ojczystym na stosunkowo wysokim poziomie, co powinno wpływać na lepsze bierne i czynne opanowanie frazeologii niż w przypadku mniej wykształconych grup społecznych. Ponadto wymagania wobec studentów stawiane w procesie kształcenia dotyczą m.in. umiejętności (lub „pogłębionych umiejętności”) „przygotowania różnych prac pisemnych i wystąpień ustnych w języku polskim”, „formułowania i analizy problemów badawczych” oraz „opracowania i prezentacji wyników”<sup>6</sup>, co z kolei wiąże się z koniecznością opanowania stylu naukowego, a także wzbogacenia zasobów leksykalnych i stylistycznych.

## Definicja przedmiotu badań

Frazeologia jako subdyscyplina językoznawcza nieustannie się rozwija. Wciąż kryształizuje się także zakres jednostek, które powinny zostać zaliczone do tego zbioru. Ogrom wątpliwości, narosłych wokół tego zagadnienia na przestrzeni lat, w adekwatny sposób odzwierciedlają słowa Andrzeja M. Lewickiego o tym, że „nie ma jednej frazeologii”, a „każda z [jej] odmian zakłada inny sposób patrzenia na język

---

mentalnych i dlatego jest możliwe dopiero w okresie młodzieńczym, to znaczy w wieku od 12 do 15 lat” (Sułkowska 2015: 59).

5 Przed reformą systemu oświaty z 2017 r. okres ten przypadał na etap gimnazjalny, natomiast aktualnie dotyczy uczniów starszych klas szkoły podstawowej (klasy 4–8).

6 Efekty kształcenia dla studiów I i II stopnia w obszarach nauk humanistycznych i społecznych H1A\_U08, H2A\_U08, H1A\_U09, H2A\_U09, H1A\_U02, H2A\_U02, S1A\_U08, S2A\_U08, S1A\_U09, S2A\_U09 (MNiSW 2011).

i inne stawia sobie cele” (Lewicki 1974: 151). Tę wieloaspektowość i względność frazeologii podkreśla także Wojciech Chlebda, stwierdzając, że zakres frazeologii uzależniony jest od wybranych przez badacza kryteriów frazeologiczności jednostki<sup>7</sup>.

Poszczególni badacze zwracają zatem uwagę na cechy – w ich przekonaniu – konstytuujące frazeologię. Według wyliczeń W. Chlebdy takich kryteriów kwalifikacji frazeologizmu w różnych opracowaniach znaleźć można od 5 do nawet 20<sup>8</sup>. Na podobne dylematy zwracają uwagę również inni badacze, przy czym kwestia ta, jak się wydaje, towarzyszy frazeologom od samego początku badań na tym polu<sup>9</sup>.

Na potrzeby naszych badań za cechy konstytutywne frazeologizmu przyjęliśmy: odtwarzalność w gotowej formie, relatywną stałość składu leksykalnego oraz metaforyczność (por. np. Šanskij 1969: 3; Mokienko 1980: 7; Lewicki, Pajdzińska 2001: 307; Chlebda 2003: 336). Tak szerokie ujęcie zagadnienia pozwala na włączenie w spektrum frazeologii również porównań frazeologicznych oraz przysłów i powiedzeń. Cechą wspólną tych środków jest stylistyczne urozmaicenie wypowiedzi, charakterystyczne dla tekstów pisanych, przede wszystkim literackich i publicystycznych, a w szerszym kontekście – dla języka warstw wykształconych, posługujących się językiem na poziomie kodu rozwiniętego w rozumieniu Basila Bernsteina<sup>10</sup>.

7 Wojciech Chlebda stwierdza: „Nie ma w przyrodzie »frazeologizmów-jako-takich« – autonomicznych bytów, niezależnych od podmiotu badającego. Frazeologizmy są takie, jakie są kryteria frazeologiczności przyjęte przez danego badacza; frazeologizmy są jedynie tym, za co uzna je dany językoznawca. Każdy lingwista-frazeolog stwarza frazeologizm niejako od nowa, powołując go do życia w danym tekście naukowym mocą tak lub inaczej sformułowanej definicji” (Chlebda 2003: 39).

8 Wśród nich najczęściej wymieniane są: „odtwarzalność w mowie, stałość składu leksykalnego, powtarzalność, przesunięcie znaczeniowe (metaforyczność), całościowość znaczeniowa, globalność nominacyjna, nierozkładalność, nieprzenikliwość, idiomatyczność (*resp.* nieprzekładalność), a także obrazowość i ekspresyjność, przesuwające często badania nad frazeologią w stronę analiz głównie stylistycznych, wreszcie (postulowane najczęściej *implicite*) najszersze rozpoznańcze społeczne” (Chlebda 2003: 22–23).

9 Na przykład Valerij M. Mokienko w monografii opublikowanej w 1980 r. stwierdza: „Нет ни одного принципиального вопроса, который не вызвал бы в среде фразеологов острые дискуссии. До сих пор не установлены даже критерии определения фразеологических единиц, нет единства мнений о категориальных свойствах этих единиц. Такие понятия, как устойчивость, воспроизводимость, идиоматичность, экспрессивность, образность, постоянно подвергаются критическим пересмотрам: их роль в определении фразеологизма то чрезмерно преувеличивается, то излишне преуменьшается. Вопрос о критериях выделения фразеологизмов связан с вопросом о границах фразеологии: чем меньше фразеологических свойств теоретически постулируется автором той или иной концепции, тем шире оказываются границы фразеологии” (Mokienko 1980: 3).

10 Obserwując dysproporcje szkolnych osiągnięć uczniów wywodzących się z klasy średniej i robotniczej, Basil Bernstein zauważył, że ich podstawową przyczyną nie jest poziom inteligencji dzieci, lecz ich kompetencje językowe, wynikające z przyswajanego w środowisku domowym kodu: rozwiniętego lub ograniczonego (Bokszański, Piotrowski, Ziółkowski 1977: 106–109). Socjalizacja w niewykształconych rodzinach pozwalała jedynie na opanowanie kodu ograniczonego, cha-

We współczesnym językoznawstwie dominuje tendencja do szerokiego ujmowania frazeologii. W potocznym, obiegowym rozumieniu za frazeologizmy uznawane są jednak przede wszystkim związki frazeologiczne w wąskim rozumieniu (głównie idiomatyczne), czasem także przysłowia, co związane jest z taką właśnie prezentacją treści w ramach nauki szkolnej. Badania przeprowadzone przez Helenę Synowiec (2009: 131–134), oparte na analizie treści związanych z frazeologią z używanych w procesie kształcenia podręczników przeznaczonych dla uczniów gimnazjum, wykazały, że terminologia frazeologiczna w nich zawarta zazwyczaj nie była wytłumaczona w zadowalającym stopniu, a niekiedy nawet wprowadzano ją nieco chaotycznie.

Zagadnieniu frazeologii w procesie kształcenia polonistycznego poświęcamy w tym miejscu uwagę nie bez powodu. To właśnie edukacja szkolna, obok literatury, gatunków dziennikarskich, szerokich zasobów Internetu i środowiska rodzinnego, jest głównym źródłem umożliwiającym przyswojenie frazeologii i kształtującym u użytkowników języka postawy wobec niej, między innymi poczucie norm językowych.

Spśród wymienionych źródeł na szczególną uwagę zasługuje także Internet jako najpopularniejsze w ostatnich czasach medium, zwłaszcza wśród młodego pokolenia. Zasoby internetowe<sup>11</sup> są specyficznym źródłem pozyskiwania informacji o frazeologii, pełnią bowiem funkcję forum wymiany poglądów, w którym uczestniczyć mogą osoby z różnych środowisk. Ten czynnik, w powiązaniu z niemal nieograniczoną możliwością wyrażania myśli, zarówno w zakresie treści, jak i formy, stymuluje proces zniekształcania formy frazeologii, sprzyja poznawaniu i utrwalaniu jednostek frazeologicznych w już zmodyfikowanej postaci. Na ten potencjał dokumentacyjny i frazeotwórczy Internetu zwrócił uwagę W. Chlebda:

Для фразеологических единиц (ФЕ) естественная стихия обитания – тексты наших высказываний. Поэтому фразеолог должен отдавать себе отчет в том, что Интернет – это гигантский макротекст, сотканный из растущего изо дня в день количества не только отдельных текстов, но и жанров, регистров, идиостилей, причем этот макротекст – как хранилище миллионов, по всей вероятности, фразеологизмов, так и место рождения новых ФЕ (Hlebda 2012: 75).

---

rakteryzującego się m.in. ubogimi zasobami leksykalnymi, prostotą konstrukcji składniowych, ograniczonym użyciem przymiotników i przysłówków, przekazywaniem informacji w sposób wymagający znajomości kontekstu, ograniczonymi możliwościami refleksji metajęzykowej. Dzieci wychowujące się środowiskach należących do klasy średniej oprócz kodu ograniczonego opanowują także preferowany przez szkołę kod rozwinięty (typowy dla języka formalnego), który cechuje się bogactwem środków leksykalnych i stylistycznych, obecnością złożonych konstrukcji składniowych, uniwersalizacją wypowiedzi (uniezależnieniem od kontekstu) i umożliwieniem refleksji metajęzykowej (Bielecka-Prus 2010: 47).

- 11 Różne warianty pisemne (np. blogi, wpisy w mediach społecznościowych i na forach, komentarze), pisemno-graficzne (np. memy, rysunki satyryczne), ustne (np. videoblogi).

Doskonałym przykładem potwierdzającym wspomniane zjawisko są memy internetowe, które w ostatnich latach zyskały ogromną popularność. Ich anonimowi autorzy stosunkowo często wykorzystują właśnie frazeologizmy jako obrazową, dosadną, ekspresywną, często humorystyczną formę wyrazu (por. Kudlińska 2014: 322–323; Dembska 2017: 315–326).

Niemal nieograniczona dostępność materiałów umieszczanych w Internecie, przy jednoczesnym częstym braku weryfikacji wprowadzanych przez jego użytkowników treści, staje się także katalizatorem powstawania wariantów frazeologizmów oraz sprzyja ich utrwalaniu się w świadomości odbiorców. W szerszej perspektywie, zwłaszcza w przypadku osób nieznających poprawnej bądź kanonicznej postaci frazeologizmu, wymienione wcześniej czynniki powodować mogą nieprawidłową jego percepcję (błędne przyswojenie i używanie oraz błędną interpretację znaczenia i ocenę poprawności<sup>12</sup>).

### **Metodyka i próba badawcza**

Naszym celem jest analiza społecznego zróżnicowania poziomu znajomości i sposobów percepcji frazeologii przez rodzimych użytkowników języka polskiego, w związku z czym projekt został podzielony na etapy, w których badane będą kolejne grupy społeczne. Podczas pierwszego etapu, realizowanego wiosną 2021 r., badaniem objęto studentów. Decyzja o doborze uczestników została podjęta przy założeniu, że pod względem czynników istotnych dla naszego badania jest to względnie jednorodna społeczność. Są to osoby legitymujące się co najmniej średnim wykształceniem, aspirujące do wykształcenia wyższego, a w przypadku słuchaczy studiów II stopnia już je posiadające. Łączy ich zatem nauka jako podstawowa aktywność okresu młodości, który najczęściej oznacza wiek 19–25 lat, w którym jest 79% polskich studentów (por. Chorab 2016: 128–129; PBS 2018: 26). Choć uczelnie publiczne stanowią niespełną jedną trzecią wszystkich szkół wyższych w Polsce, mają one zdecydowaną przewagę, jeśli idzie o liczbę studentów (75% ogółu). Pod względem typów szkół przodują uniwersytety, na których uczy się ok. 30% wszystkich słuchaczy studiów wyższych (PBS 2018: 11–12). Decyzja o przeprowadzeniu pierwszego etapu badań na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu wynikała w dużej mierze z ułatwionego dostępu do grup zajęciowych na różnych wydziałach, ale ważnym kryterium było również to, że uczelnia ta należy do wspomnianych wyżej kategorii o największej liczbie studentów. Zakładamy więc, że dobór próby badawczej pozwala na odzwierciedlenie cech studentów z innych polskich akademickich uczelni publicznych i jest dla nich reprezentatywny.

---

12 W badaniu jako „błędną ocenę poprawności” traktujemy uznanie przez respondentów za poprawne jednostek niezgodnych z normą słownikową na podstawie: Bąba, Liberek 2003; Müldner-Nieckowski 2003; Fliciński 2012.



Ze względu na ograniczenia związane z pandemią COVID-19 badania miały charakter zdalny i polegały na wypełnieniu kwestionariusza ankietowego on-line<sup>13</sup>. Narzędzie zostało przetestowane i dopracowane w pilotażu przeprowadzonym w styczniu 2021 r. na próbie 13 osób z wyższym wykształceniem – absolwentów kierunków humanistycznych i społecznych, a więc możliwie zbliżonej pod kątem uwzględnianych w badaniu zmiennych niezależnych do społeczności badanej na pierwszym etapie. Po uwzględnieniu wyników pilotażu narzędzia badawczego oraz komentarzy respondentów opracowana została ankieta on-line składająca się z części badawczej (zadania 1–4 i pytanie 5), metryczki (pytania 6–9) i części dotyczącej samego badania (pytania 10–12). Zadanie 1 składało się z 7 pytań szczegółowych na temat znajomości i oceny poprawności frazeologizmów z listy zawierającej zarówno formy poprawne, jak i nieznacznie zmodyfikowane – niezgodne z normą słownikową (zob. Aneks). W zadaniu 2 ankietowani byli proszeni o dobór frazeologizmu, który ich zdaniem najtrafniej opisuje zarysowaną sytuację (3 pytania szczegółowe) i jego zapisanie, a w zadaniu 3 (5 pytań szczegółowych) analogicznej prośbie towarzyszyła lista zwrotów do wyboru. Zadanie 4 wymagało podania znaczenia 10 frazeologizmów w formie otwartej odpowiedzi. Pytanie 5 dotyczyło źródeł, z których badani czerpali swoją wiedzę o frazeologii i sytuacji, w których jest ona stosowana. Celem pytań zawartych w metryczce było dostarczenie informacji na temat wykształcenia respondentów, ich kierunków studiów, wykształcenia rodziców oraz wielkości rodzinnej miejscowości. Mimo wcześniejszego przeprowadzenia pilotażu mamy świadomość wstępnego charakteru aktualnego etapu badań i dlatego poprosiliśmy uczestników o zamieszczenie komentarzy odnośnie do narzędzia badawczego (pytanie 10 dotyczy czasu wypełniania kwestionariusza) i samego badania (pytanie 11) oraz poprosiliśmy o dane kontaktowe, które pomogą nam zebrać uczestników wywiadów fokusowych w kolejnych fazach projektu.

Badanie zostało przeprowadzone na próbie 52 słuchaczy studiów stacjonarnych na kierunkach humanistycznych i społecznych I i II stopnia, czyli grup, które według przedstawionych w pierwszej części artykułu założeń powinny charakteryzować się najwyższym stopniem znajomości frazeologii (zrozumienia i zastosowania), a także umiejętnością oceny jej poprawności (znajomością normy słownikowej). Na potrzeby analizy jedno- i wieloczynnikowej zostały wyróżnione trzy podgrupy: a) filologia polska (N = 8), b) pozostałe kierunki filologiczne: anglistyka, rusycystyka oraz lingwistyka praktyczna i copywriting (N = 14), c) kierunki niefilologiczne: historia i socjologia (N = 30)<sup>14</sup>. Ze względu na znaczne różnice w liczebności pod-

13 Taka forma badania wiąże się z ryzykiem wykorzystania przez respondentów przy udzielaniu odpowiedzi zasobów internetowych lub słownikowych. Zakładamy jednak, że ze względu na anonimowość i brak korzyści z tego proceduru ryzyko było stosunkowo niewielkie. Ewentualny wpływ trybu realizacji badania na jego wyniki zostanie wykazany na kolejnych etapach projektu, kiedy będzie możliwe łączenie zdalnych narzędzi gromadzenia danych ze stacjonarnymi.

14 Niektóre osoby wskazały także drugi kierunek studiów: filozofię, prawo, historię sztuki i informatykę.



grup i ich niewielki rozmiar próba nie jest reprezentatywna w zakresie wyróżnionych cech indywidualnych, takich jak studiowany kierunek, miejsce zamieszkania, wykształcenie rodziców i in. Dlatego ewentualne współzależności tych zmiennych i znajomości frazeologii traktujemy przede wszystkim jako materiał ilustracyjny i wskazówki pytań badawczych do wyjaśnienia podczas realizacji kolejnych etapów naszego projektu.

## Analiza

Analiza prowadzona była w dwóch wymiarach. W pierwszym przypadku traktowaliśmy badanych jako względnie jednorodną zbiorowość reprezentującą warstwę społeczną, od której można oczekiwać najwyższego poziomu opanowania języka ojczystego (osoby zdobywające wykształcenie wyższe humanistyczne). Przedmiotem analizy w tej grupie była wówczas znajomość określonych form, zdolność do oceny ich zgodności z normą słownikową i umiejętność ich poprawnego zastosowania. W drugim wymiarze skupiliśmy się na zróżnicowaniu wewnętrznym próby ze względu na zmienne społeczne występujące w podzbiorach i indywidualne.

W części badawczej kwestionariusza zadania 1 i 4 zawierały pytania odnoszące się do zamkniętej listy frazeologizmów, co pozwoliło na dokonanie analiz ilościowych i statystycznych ukazujących społeczną znajomość i percepcję tych wyrażen. Pytania w zadaniach 2 i 3 ze względu na otwarty lub szeroki wybór odpowiedzi i potraktowanie frazeologizmów jako zmiennych zależnych (pojawiały się w odpowiedziach, a nie w pytaniach) służyły weryfikacji umiejętności ich zastosowania w konkretnych sytuacjach.

W badaniu zastosowany został system oceny odpowiedzi, co pozwoliło na wykorzystanie danych z zadań 1 i 4 do weryfikacji znajomości poprawnych form w zbiorowości jako całości, poszczególnych jej podgrupach i w wypadku jednostek, czyli zarówno w analizie grupowej, jak i indywidualnej, a danych z zadań 2 i 3 w analizie poprawności posługiwania się frazeologią przez jednostki i podzbiory. Za poprawne uznawano odpowiedzi zgodne z normą słownikową i określeniem niezgodnych z nią wariantów zmodyfikowanych jako niepoprawne (takich jak np. 'ciężki orzech do zgryzienia'). Odpowiedzi wskazujące wyłącznie błędną formę i spełniające kryterium „frazeologicznego błędu rażącego” (por. Markowski 2014: 5) traktowane były jako niepoprawne. W pytaniu 1 za częściowo poprawne uznawane były odpowiedzi, w których ankietowany uznawał za poprawny wariant niezgodny z normą słownikową, ale równolegle wskazywał formę właściwą; w pytaniu 2 były to frazeologizmy trafnie dobrane do sytuacji, ale podane w lekko zmodyfikowanej formie (nierejestrowanej w słownikach) lub dopasowane jedynie do jednego z aspektów przedstawionej historii; w pytaniu 3 – frazeologizmy jedynie częściowo dopasowane do sytuacji lub wskazanie zarówno form dopasowanych, jak i niedopasowanych; w pytaniu 4 –

definicje częściowo odzwierciedlające znaczenie frazeologizmu (nieuwzględniające jednego z komponentów znaczeniowych).

Dobierając frazeologizmy do pytań w zadaniach 1–4, kierowaliśmy się ich obecnością w szkolnych podręcznikach oraz tekstach literackich pojawiających się w programach kształcenia na etapie edukacyjnym podstawowym i średnim, czyli w zakresie, który powinien być znany respondentom. Celem zadania 1 było przedstawienie badanym do oceny powszechnie znanych zwrotów w lekko zmodyfikowanej postaci, aby zweryfikować ich umiejętność rozpoznawania błędnych form, które są bardzo rozpowszechnione, często na równi z formami poprawnymi<sup>15</sup>. Pytanie oraz kafeteria były tak sformułowane, by nie sugerować, że podane formy mogą być niezgodne z normą słownikową, a umieszczenie w pytaniach szczegółowych jednego wyrażenia poprawnego (zob. Aneks) dodatkowo kamuflowało cel badawczy. W efekcie respondenci w większości przypadków uznawali podane formy za poprawne lub równoprawne z poprawnymi: proporcja odpowiedzi poprawnych i częściowo poprawnych w stosunku do niepoprawnych w odniesieniu do wszystkich pytań w tym zadaniu wyniosła 107:151 przy aż 106 odpowiedziach „nie znam”. Nieprawidłowości wynikały z niedostrzeżenia często spotykanego błędu frazeologicznego, polegającego na wymianie jednego elementu na inny (por. Szerszunowicz, Frąckiewicz, Awramiuk 2017: 47). Najgorzej wypadła ocena poprawności wyrażenia „nie zasypywać gruszek w popiele” (zaledwie 3 poprawne odpowiedzi) oraz „robić coś z zawiązanymi oczami” (5 poprawnych i 3 częściowo poprawne) i „ciężki orzech do zgryzienia” (6 poprawnych i 3 częściowo poprawne), a najlepiej „rzeczy, o których się fizjologom nie śniło” (28 poprawnych) i „schować głowę w siano” (24 poprawne i 5 częściowo poprawnych). Choć we wszystkich badanych zwrotach mimo dokonanych modyfikacji zachowana została dominanta w postaci głównego komponentu lub zespołu komponentów, różnice w uzyskanych wynikach są znaczne. Respondenci najczęściej mylili się w przypadku frazeologizmów, których błędne formy cechowała bardzo duża frekwencja w stosunku do form poprawnych, np. dla „ciężki orzech do zgryzienia” proporcje wyniosły 1:2,46 dla wyszukiwarki Google<sup>16</sup> i 1:3,35 dla NKJP<sup>17</sup>. Najlepiej zweryfikowane wyrażenie „schować głowę w siano” prawie nie występuje w obydwu źródłach (proporcje 1:9450 w Google i brak występowania w NKJP wobec 9 przypadków wystąpienia poprawnej formy „schować głowę w piasek”). W przypadku frazeologizmu „rzeczy, o których się fizjologom nie śniło” oprócz dużych różnic frekwencji formy niepoprawnej i poprawnej (1:8,27 w Google i 0:6 w NKJP) istotne było powiązanie zwrotu z popularnym serialem „Świat według Kiepskich”, co mogło ułatwić jego identyfikację jako błędu frazeologicznego.

15 Na podstawie wyszukiwarek Google i PELCRA dla Narodowego Korpusu Języka Polskiego (Pęzik 2012).

16 Tu i w kolejnych przykładach brano pod uwagę wyszukiwania ściśle (z frazą w cudzysłowie).

17 Wyszukiwarka PELCRA, podkorpus zrównoważony (Pęzik 2012).

Wskaźniki statystyczne przy tak małej liczbie wskazań mają jedynie wartość ilustracyjną, ale ze względu na ich wyraźną postać możemy stwierdzić, że rozpowszechnienie niepoprawnej formy danego frazeologizmu silnie koreluje z liczbą błędnych odpowiedzi (dla danych z Google  $r = 0,565$ , a dla NKJP  $r = 0,84$ ), co jest spowodowane oceną często występującego zwrotu jako poprawnego.

W zadaniu 4 respondenci najtrafniej określali znaczenie następujących frazeologizmów: „syzyfowa praca” (36 odpowiedzi poprawnych i 16 częściowo poprawnych), „zakazany owoc” (32 poprawne i 19 częściowo poprawnych) i „koziół ofiarny” (32 poprawne i 18 częściowo poprawnych), a najmniejszą znajomością wykazali się w przypadku zwrotów „miecz obosieczny” (24 odpowiedzi błędne lub „nie znam”) i „kolas na glinianych nogach” (16 odpowiedzi błędnych lub „nie znam”). Frekwencja danego wyrażenia pozytywnie koreluje z liczbą poprawnych odpowiedzi i dla danych z Google wynosi  $r = 0,306$ , a dla NKJP  $r = 0,567$ . Ze względu na niską istotność statystyczną tych wyników konieczne będzie ich powtórzenie na większej liczbie przykładów i większej próbie.

Choć początkowo naszym celem nie było porównywanie wyników pomiędzy zadaniami, jaskrawe różnice rezultatów, jakie respondenci osiągnęli, oceniając zgodność frazeologizmów z normą słownikową (w zadaniu 1 – średnia liczba poprawnych i częściowo poprawnych odpowiedzi 15,3) i definiując ich znaczenie (w zadaniu 4 – średnia 44,5), sugerują konieczność ich dalszej weryfikacji w kolejnych fazach projektu.

Przystępując do badania, zakładaliśmy, że źródłem sygnalizowanych przez nauczycieli różnic indywidualnych w poziomie opanowania frazeologii mogą być uwarunkowania społeczne, związane ze zdobywanym wykształceniem (profil szkoły średniej, studiowany kierunek), kapitałem społecznym – rodzinnym (poziom wykształcenia rodziców) i lokalnym (wielkość miejscowości rodzinnej). Spośród analizowanych zmiennych socjologicznych istotne różnice między badanymi wystąpiły tylko w zakresie powiązania ogólnego wyniku ankiety ze studiowanym kierunkiem (w zakresie oceny poprawności i umiejętności zastosowania frazeologii w przedstawionych sytuacjach). Pozostałe zmienne na tym etapie badań nie wykazują wyraźnych tendencji, a otrzymane w badaniu pilotażowym wyniki nie pozwalają także na wyodrębnienie czynników, które mogłyby wpływać na kształtowanie kompetencji frazeologicznej wśród studentów.

Omówienia wymaga sposób oceny poprawności udzielonych w ankiecie odpowiedzi. Za każdą poprawną odpowiedź przyznawano 1 p., za częściowo poprawną – 0,5 p., a za niepoprawną – 0 p. Łącznie we wszystkich czterech pytaniach można było uzyskać 25 p.

Średni wynik, otrzymany na podstawie analizy wyników ankiet wszystkich respondentów (bez uwzględnienia zmiennych społecznych) wyniósł:  $M = 14,83$  p. przy standardowym odchyleniu  $SD = 3,09$ . Najwyższy odnotowany wynik to 22 p. i osiągnął go student kierunku niefilologicznego (grupa 3), najniższy zaś, uzyskany przez

3 respondentów – 2 studentów kierunków filologicznych (grupa 2) i 1 niefilologicznego (grupa 3), wyniósł 9,5 p.

Najwyższy wynik spośród poszczególnych grup kierunków studiów uzyskali respondenci studiujący polonistykę (8 respondentów) – 16,13 p. Pozostałe grupy uzyskały wyniki niższe, nieznacznie różniące się od siebie: kierunki niefilologiczne (grupa 3) – 14,9 p. i kierunki filologiczne (grupa 2) – 13,93 p.

Druga z testowanych zmiennych indywidualnych odnosiła się do wykształcenia rodziców. Opierając się na przesłankach dotyczących większego dostępu do literatury i dóbr kultury, a także wyższej ogólnej kompetencji językowej w rodzinach inteligentnych, w ramach jednej ze wstępnych hipotez zakładaliśmy pozytywną korelację poziomu wykształcenia rodziców i ogólnej znajomości frazeologii respondentów. W próbie wyróżniono pięć podgrup<sup>18</sup>, w których zanotowano następujące średnie wyniki: wykształcenie wyższe obojga rodziców (N = 15) – średni wynik: 13,8 p.; wyższe jako wykształcenie jednego z rodziców<sup>19</sup> (N = 10) – 15,65 p.; wykształcenie średnie obojga rodziców (N = 8) – 16,19 p.; wykształcenie średnie jako wykształcenie jednego z rodziców<sup>20</sup> (N = 8) – 14,63 p.; wykształcenie zawodowe obojga rodziców (N = 8) – 15,13 p. W związku z niewielką i nierówną liczebnością podgrup jedynie jaskrawe różnice uzyskanych wyników mogłyby świadczyć o potwierdzeniu wspomnianej hipotezy, podczas gdy w naszym przypadku są one minimalne i nie przekraczają 2,4 p. pomiędzy najwyższym i najniższym średnim wynikiem.

Podobnie przedstawiają się powiązania wielkości rodzinnej miejscowości: mieszkańcy wsi (N = 20) uzyskali średni wynik 15,75 p., respondenci z miast do 10 tys. mieszkańców (N = 5) – 14,6 p., z miast od 11 do 50 tys. mieszkańców (N = 10) – 13,6 p., i z miast powyżej 50 tys. mieszkańców (N = 17) – 14,53 p. Minimalne różnice wystąpiły także w kwestii powiązania wyników ankiety z typem ukończonej szkoły średniej: najwyższy wynik uzyskali absolwenci liceów profilowanych (N = 5) – 16,2 p., następnie liceum ogólnokształcącego (N = 20) – 14,86 p., a najniższy – absolwenci technikum (N = 7) – 13,85 p. Ze względu na brak wyraźnych różnic wszelkie interpretacje powyższych wyników na podstawie zebranych danych są ryzykowne (próba niereprezentatywna dla zmiennych społecznych) i wymuszają przeniesienie wyciągnięcia wniosków na kolejne etapy badań.

Celem pytania 5 było poznanie źródeł, z których badani czerpali wiedzę o frazeologii i w których spotykali się z jej zastosowaniem. Pytanie miało charakter otwarty i nie ograniczało liczby wskazań. Liczba wymienianych źródeł wahała się od 1 do 6, a średnia była zbliżona do 3 (M = 2,71). Najczęściej wskazywano życie codzienne (31), szkołę (28), literaturę (23) i rodzinę (16), a określane w literaturze jako ważne źródła

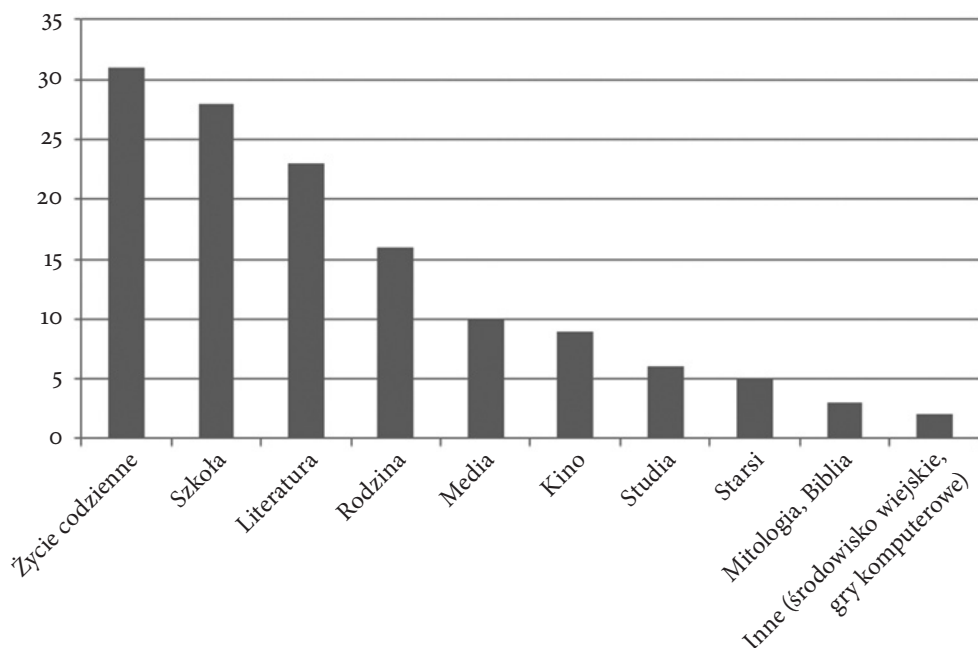
18 U jednej osoby oboje rodzice legitymowali się wykształceniem podstawowym, a dwie osoby odmówiły odpowiedzi na to pytanie.

19 Przy niższym poziomie wykształcenia drugiego rodzica.

20 Przy niższym poziomie wykształcenia drugiego rodzica.

frazeologizmów teksty biblijne i mitologia (Oleśkiewicz 2007; Puda-Blokesz 2014) zostały wymienione zaledwie przez 3 osoby (zob. wykres 1).

Wykres 1. Źródła poznawania i zastosowania frazeologii



Wobec braku zależności zmiennych społecznych i ogólnego wyniku ankiety dokonaliśmy weryfikacji zebranych danych pod kątem innych, nieprzewidywanych wstępnie uwarunkowań. Wykazana została przeciętna pozytywna korelacja liczby wskazywanych źródeł i sfer wykorzystania frazeologii  $r = 0,383$ , co może oznaczać, że respondenci wykazujący się lepszą znajomością frazeologii są na nią w większym stopniu „uwrażliwieni” i dostrzegają jej obecność w różnych sytuacjach. Wobec umiarkowanej siły korelacji i niewielkiej liczebności próby ograniczającej istotność statystyczną wyników traktujemy znaną prawidłowość jako zagadnienie do weryfikacji na dalszych etapach badań, podobnie jak w przypadku kolejnego wykrytego podczas analizy powiązania – przeciętnej pozytywnej korelacji długości czasu poświęconego na wypełnienie ankiety i jej ogólnego wyniku  $r = 0,304$ . Odpowiedzi zajmowały ankietowanym średnio ok. 14 minut: najdłużej 0,5 godziny, a najkrócej – 5 minut, a wydłużenie czasu do namysłu i, jak można przypuszczać, bardziej sumienne podejście do zadań zaowocowały lepszym rezultatem.

## Podsumowanie

Realizacja badania w niestabilnych warunkach społecznych w czasie pandemii COVID-19 wiązała się z ograniczeniami możliwości dotarcia do respondentów i sposobu zbierania danych. Dlatego planowana już na wstępie jakościowa część projektu została przeniesiona na jego dalsze etapy. Zgromadzone dane kwestionariuszowe pozwoliły na przetestowanie szeregu wstępnych założeń, dotyczących m.in. powiązania umiejętności poprawnej oceny frazeologizmu z jego frekwencją (i jednocześnie wpływem wysokiej frekwencji błędnych form na ich postrzeganie jako poprawnych lub równoprawnych) oraz znacznych różnic w liczbie poprawnych i częściowo poprawnych odpowiedzi w zadaniu weryfikującym umiejętność oceny zgodności z normą słownikową (zadanie 1) i znajomość znaczenia frazeologizmów (zadanie 4) na korzyść tej ostatniej.

Brak możliwości wykazania związku między zmiennymi indywidualnymi a znajomością frazeologii na obecnym etapie nie oznacza, że takich zależności nie ma, lecz że kwestia ta wymaga weryfikacji (np. w toku zaplanowanych na dalsze fazy projektu wywiadów fokusowych oraz w badaniach ilościowych na próbie reprezentatywnej w zakresie poszczególnych cech społecznych, obejmującej także studentów innych kierunków i – na kolejnych etapach, również inne grupy społeczne i zawodowe).

## Aneks – narzędzie badawcze (kwestionariusz on-line)

### **Zad. 1. Czy znane są Panu/Pani następujące frazeologizmy, przysłowia i powiedzenia?**

(pytanie zamknięte z opcją wielokrotnego wyboru i opcją otwartą; kateriaia pozwalała na określenie znajomości podanej formy, ocenę jej poprawności, wskazanie poprawnej postaci i zapisanie komentarza).

- 1a. robić coś z zawiązanymi oczami
- 1b. rzeczy, o których się fizjologom nie śniło
- 1c. ciężki orzech do zgryzienia
- 1d. bogatemu to i byk się ocieli
- 1e. nie zasypywać gruszek w popiele
- 1f. schować głowę w siano
- 1g. chodzić od Judasza do Kajfasza

### **Zad. 2. Jakie przysłowia, frazeologizmy i powiedzenia pasują do opisanych sytuacji? (pyt. otwarte dot. 3 sytuacji, opisanych w 2–3 krótkich zdaniach – krótka odpowiedź).**

### **Zad. 3. Jaki frazeologizm / jakie frazeologizmy najlepiej pasują do sytuacji opisanych poniżej? (w każdym przypadku można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź lub wpisać własną).** Lista frazeologizmów do wyboru w każdym z pytań (możliwych do zastosowania w 5 sytuacjach, opisanych w 2–3 krótkich zdaniach) wraz z opcją otwartą „inne”: Jak cię widzą, tak cię piszą.

Myślał indyk o niedzieli, a w sobotę łeb ucieli.

Przebierać jak w ulęgalkach.  
 Biednemu zawsze wiatr w oczy.  
 Niedźwiedzia przysługa.  
 Łabędzia szyja.  
 Pyrrusowe zwycięstwo.  
 Słomiany zapal.  
 Nie dziel skóry na niedźwiedziu.  
 Żyć jak pies z kotem.  
 Puszka Pandory.  
 Drzeć z kimś koty.  
 Inne: .....

**Zad. 4. Co to znaczy? Prosimy o opisowe wyjaśnienie znaczenia wymienionych poniżej frazeologizmów lub wpisanie „nie znam” / „nie wiem”.**

Lista 10 frazeologizmów do wyjaśnienia (odpowiedź otwarta):

- 4a. Alfa i Omega.
- 4b. Zakazany owoc.
- 4c. Czarna owca.
- 4d. Sodomia i Gomora.
- 4e. Syzyfowa praca.
- 4f. Kozioł ofiarny.
- 4g. Róg obfitości.
- 4h. Kolos na glinianych nogach.
- 4i. Biały kruke.
- 4j. Miecz obosieczny.

**Pyt. 5. Zapewne wiele frazeologizmów, o które pytaliśmy, była Państwu znana. Prosimy spróbować określić, skąd Państwo znają frazeologię i gdzie się z nią spotykają (kiedy, w jakich sytuacjach)? (pyt. otwarte).**

**Pyt. 6. Wykształcenie – prosimy o zaznaczenie typów ukończonych szkół (można wybrać więcej niż jedną odpowiedź);** (pyt. zamknięte z wielokrotnym wyborem i opcją otwartą; kafeteria uwzględniała następujące opcje: liceum ogólnokształcące, liceum profilowane, szkoła policealna, technikum, szkoła zawodowa, studia licencjackie, studia magisterskie, odmowa odpowiedzi, „inna odpowiedź”).

**Pyt. 7. Aktualnie studiowany kierunek studiów** (pyt. otwarte).

**Pyt. 8. Wykształcenie rodziców (lub zastępujących ich najbliższych opiekunów);** (pyt. zamknięte z opcją wielokrotnego wyboru dla obojga rodziców; kafeteria uwzględniała następujące opcje: podstawowe, zawodowe, średnie ogólnokształcące, średnie profilowane, średnie techniczne, policealne, wyższe techniczne, wyższe humanistyczne, wyższe medyczne, wyższe oficerskie – wojskowe, policyjne, strażackie i in., wyższe inne, odmowa odpowiedzi).

**Pyt. 9. Miejscowość rodzinna** (pyt. zamknięte jednokrotnego wyboru z kafeterią uwzględniającą następujące kategorie: wieś, miasto do 10 tys. mieszkańców, miasto 11–50 tys. mieszkańców, miasto powyżej 50 tys. mieszkańców oraz odmowę odpowiedzi).



- Pyt. 10. Ile czasu zajęło Panu/Pani wypełnienie kwestionariusza?** (pyt. otwarte z możliwością udzielenia krótkiej odpowiedzi).
- Pyt. 11. Ponieważ wypełniany przez Państwa kwestionariusz stanowi pilotaż naszego badania, będziemy wdzięczni za wszelkie uwagi na temat konstrukcji pytań, ich zrozumiałości i poziomu trudności** (pyt. otwarte z możliwością udzielenia dłuższej odpowiedzi).
- Pyt. 12. Jeśli są Państwo zainteresowani wynikami naszego badania lub udziałem w jego kolejnych etapach, prosimy o podanie adresu mailowego, który umożliwi późniejszy kontakt** (pyt. otwarte z możliwością udzielenia krótkiej odpowiedzi).

## Literatura

- BĄBA S., LIBEREK J., 2003, *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Warszawa.
- BIELECKA-PRUS J., 2010, *Transmisja kultury w rodzinie i w szkole. Teoria Basila Bernsteina*, „Krótkie Wykłady z Pedagogiki”, Warszawa.
- BOKSZAŃSKI Z., PIOTROWSKI A., ZIÓŁKOWSKI M., 1977, *Socjologia języka*, red. M.R. Mayenowa, „Omega”, nr 318, Warszawa.
- BOUGHTON Z., 2006, *When Perception Isn't Reality: Accent Identification and Perceptual Dialectology in French*, „Journal of French Language Studies” 16, nr 3, s. 277–304, <https://doi.org/10.1017/S0959269506002535>.
- BOUNDS P., 2010, *Perception of Polish Speech Varieties*, „Poznań Studies in Contemporary Linguistics” 46, nr 2, s. 155–176, <https://doi.org/10.2478/v10010-010-0008-4>.
- BOUNDS P., 2015, *Perceptual Regions in Poland: An Investigation of Poznań Speech Perceptions*, „Journal of Linguistic Geography” 3, nr 1, s. 34–45, <https://doi.org/10.1017/jlg.2015.1>.
- BUCHOLTZ M. I IN., 2007, *Hella Nor Cal or Totally So Cal? The Perceptual Dialectology of California*, „Journal of English Linguistics” 35, nr 4, s. 325–352, <https://doi.org/10.1177/0075424207307780>.
- BUHOFFER A., 1980, *Der Spracherwerb von phraseologischen Wortverbindungen. Eine psycholinguistische Untersuchung an schweizerdeutschem Material*, „Studia Linguistica Alemannica. Forschungen zum alemannischen Sprachraum”, nr 8, Frauenfeld.
- CHLEBDA W., 2003, *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, „Prace Językoznawcze”, nr 6, Łask.
- CHORAB M., 2016, *Funkcjonowanie studentów we współczesnej rzeczywistości uniwersyteckiej*, „Pedagogika Szkoły Wyższej” nr 2, s. 127–142, <https://doi.org/10.18276/psw.2016.2-10>.
- DEMBSKA K., 2017, *Wielowyrzowe jednostki leksykalne w demotyuatorach (na materiale języka polskiego)*, [w:] U. Kolberová, S. Mizerová (red.), *Parémie národů slovanských VIII*, Ostrava, s. 315–326.
- FLICIŃSKI P., 2012, *Wielki słownik frazeologiczny*, Poznań, <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.28762.08643>.
- HLEBDA V., 2012, *Frazeolog i internet (k teorii i praktike vzaimootnošenij)*, „Rossica Olomuncensia” LI, nr 1, s. 75–80.
- HOENIGSWALD H., 1966, *A Proposal for the Study of Folk-Linguistics*, [w:] W. Brighth (red.), *Sociolinguistics. Proceedings of the UCLA Sociolinguistics Conference, 1964*, The Hague – Paris, s. 16–26, <https://doi.org/10.1515/9783110856507-004>.

- JACKENDOFF R., 2003, *The Structure of Language. Why It Matters to Education. Talk for Conference on Learning and the Brain, Cambridge, November 5–8, 2003*, [on-line:] <https://peeps.unet.brandeis.edu/~jackendo/StructureofLanguage1.pdf>.
- KUDLIŃSKA H., 2014, *Demotywnik jako nowy gatunek dyskursu 2.0*, „Teksty Drugie” nr 3, s. 313–334.
- LEWICKI A.M., 1974, *Aparat pojęciowy frazeologii*, [w:] L. Ludorowski, W. Magnuszewski (red.), *Z badań nad literaturą i językiem*, „Lubuskie Towarzystwo Naukowe. Wydział Nauk Społecznych”, t. 20, „Komisja Polonistyczna”, z. 2, Warszawa – Poznań, s. 135–151.
- LEWICKI A.M., PAJDIŃSKA A., 2001, *Frazeologia*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin, s. 315–333.
- LODGE D.N., LEACH E.A., 1975, *Children's Acquisition of Idioms in the English Language*, „Journal of Speech and Hearing Language” 18, nr 3, s. 521–529, <https://doi.org/10.1044/jshr.1803.521>.
- MARKOWSKI A., 2014, *Błędy leksykalne, frazeologiczne i słowotwórcze*, Warszawa, [on-line:] [http://www.oke.krakow.pl/inf/filedata/files/Ra%BF%B1ce\\_b%B3%EAdy\\_j%EAzykowe\\_1\\_LeksFrazSlow.pdf](http://www.oke.krakow.pl/inf/filedata/files/Ra%BF%B1ce_b%B3%EAdy_j%EAzykowe_1_LeksFrazSlow.pdf).
- MNiSW 2011: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego*, „Dziennik Ustaw” 2011, nr 253, poz. 1520, [on-line:] <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20112531520/O/D20111520.pdf>.
- MOKIENKO V.M., 1980, *Slavânskaâ frazeologîâ*, Moskwa.
- MÜLDNER-NIECKOWSKI P., 2003, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa.
- NIPPOLD M.A., 1988, *Figurative Language*, [w:] eadem (red.), *Later Language Development. Ages 9 through 19*, Boston, s. 179–209.
- OLEŚKIEWICZ A., 2007, *Europa języków. Związki frazeologiczne o proveniencji biblijnej i antycznej w europejskiej wspólnocie słownikowej*, „Biblioteka Tradycji. Seria Druga”, nr 54, Kraków.
- ORE 2018a: Ośrodek Rozwoju Edukacji, *Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła ponadpodstawowa: liceum ogólnokształcące, technikum oraz branżowa szkoła I i II stopnia. Język polski*, [on-line:] <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=23135>.
- ORE 2018b: Ośrodek Rozwoju Edukacji, *Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Język polski*, <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/podstawa-programowa-ksztalcenia-ogolnego-z-komentarzem.-szkola-podstawowa-jezyk-polski.pdf>.
- PBS 2018: *Społeczne i ekonomiczne warunki życia studentów w Polsce na tle innych krajów europejskich. Raport końcowy dla Ministerstwa Nauki Szkolnictwa Wyższego*, Sopot – Warszawa, [on-line:] [https://www.eurostudent.eu/download\\_files/documents/20181029\\_EU\\_ROSTUDENT\\_VI\\_raport\\_krajowy.pdf](https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/20181029_EU_ROSTUDENT_VI_raport_krajowy.pdf).
- PĘŻIK P., 2012, *Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP*, [w:] *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, praca zbiorowa, red. A. Przepiórkowski, M. Bańko, R. Górski, B. Lewandowska-Tomaszczyk, Warszawa, s. 253–273.
- PRESTON D.R., 1999, *Introduction*, [w:] idem (red.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, t. 1, Amsterdam – Philadelphia, s. xxiii–xl, <https://doi.org/10.1075/z.hpdl.05pre>.
- PUDA-BLOKESZ M., 2014, *Mitologizmy frazeologiczne w języku polskim (na materiale leksyko-graphii XX i XXI w.)*, „Biblioteka Tradycji. Seria Druga”, nr 137, Kraków.

- ŠANSKIJ N.M., 1969, *Frazeologija sovremennogo russkogo języka*, Moskva.
- SOBOTKA P., 2015, *Etymologizowanie i etymologia. Od semantyki ontologicznej do etymologii hermeneutycznej*, Warszawa.
- STACHOWSKI K., 2017, *An Experiment in Labelling Draw-a-Map Maps*, „Studies in Polish Linguistics” 12, nr 4, s. 221–240, <https://doi.org/10.4467/23005920SPL.17.011.8243>.
- STACHOWSKI K., 2018, *Przyczynek do dialektologii percepcyjnej Polski: Szczecin*, „Język Polski” XCVIII, s. 5–17, <https://doi.org/10.31286/Jp.98.1.1>.
- SUŁKOWSKA M., 2015, *Percepcja, rozumienie i przyswajanie związków frazeologicznych*, „Problemy Frazeologii Europejskiej” 10, s. 49–65.
- SYNOWIEC H., 2009, *Frazeologia w wybranych podręcznikach gimnazjalnych a potrzeby językowe uczniów*, „Z Teorii i Praktyki Dydaktycznej Języka Polskiego” 20, s. 130–140.
- SZERSZUNOWICZ J., FRĄCKIEWICZ M.K., AWRAMIUK E., 2017, *Frazeologia w kształceniu językowym*, Białystok.

**Towards Perceptual Phraseology: Testing the Knowledge and Assessment  
of Phraseological Units by Students of Social Sciences and Humanities  
Abstract**

The authors discuss the most important assumptions of the research project on the knowledge, reception and practical application of phraseology by representatives of various social groups of native-speakers, as well as the results of the first stage of the research carried out among students of humanities and social sciences. The notion of “perceptual phraseology” is treated as a part of perceptual linguistics which examines how the attitudes of language users and their perception of various forms as correct or incorrect affect their language behaviour. The aim of the project is to examine: a) the perception, knowledge and ability to assess the compliance of phraseologies with the dictionary norm; b) the ability to use them in specified social situations; c) social variables determining the level of knowledge of the phraseology of the Polish language by educated social classes. In addition to the results of the analyses in the collective and individual dimension, the results of the verification of preliminary hypotheses and conclusions for the subsequent stages of the research were presented, during which focus interviews will be conducted, and other social and professional groups will also be included.